

TRADIȚIE ȘI MODERNISM ÎN EDUCAȚIE. PĂSTRAREA VALORILOR FUNDAMENTALE ALE EDUCAȚIEI PRIN PROMOVAREA LOR ÎN CONTEXTUL LUMII A TREIA

Drd. Dinu LĂCĂTUȘ

"Aurel Vlaicu" University of Arad,
Faculty of Humanities and Social Sciences
dinuknh12@gmail.com

ABSTRACT: Tradition and Modernism in Education. Preserving the Fundamental Values of Education by Promoting Them in the Third World Context.

Axiology¹ is one of man's indicators in the journey he undertakes to find the answers to the fundamental challenges of life. Considering the finite nature of earthly life, on the one hand, and the transcendence of the human being towards an infinite and heavenly life, on the other hand, man finds and faces, in his searching, a paradox, in that when the truth sought is finally defined, it is actually only the beginning of the journey, because the truth is not a concept but a person, being of divine nature. Thus, thanks to this search – on which in the end he will admit that it is still due exclusively to the divine revelation – the man discovers other answers, and in the case of the present article, the knowledge regarding the identity, the crisis and the restoration of human being, the divine immanence and his supremacy over the all Creation, becomes relevant through the quality of containing in itself the divine pathos and praxis. This search finds its expression and materialization, in an obvious and expressive way, in the field of education, a field that will be addressed in this article.

Keywords: *katallage-proslambano, First World-Third World, rights-duties, revelation-reason, qualis-aequalis.*

---

1 A. Reis Monteiro, *Ethics of Human Rights*, Switzerland, Springer International Publishing, 2014, p. 19: "Axiology or Theory of Value is the discipline that studies values, in general, what makes things desirable". p. 200: "Dignity comes from the latin noun *decus*, meaning ornament, distinction, honour, glory. The participle form *decens* survives in the English adjective "decent". The latin term *dignitas* translated the greek *axiom*, that means something self-imposing, to be taken for granted, like a first principle. At the root of *axiom* is *axia*, that means worth, from which we also get the term axiology."

Introducere

Cercetarea academică admite faptul că, în cazul crizelor, pentru a oferi un răspuns onest, trebuie să apeleze la o metodă mai puțin plăcută, și anume a face cale îndoarsă. Această metodă este clarificată de către termenul grecesc „katallage”² care înseamnă criză îndoarsă. Totodată este necesar de a vedea prin ochii divinității, după cum se exprima Henri Nouwen: „Suntem chemați să vedem lumea așa cum o vede Dumnezeu; aceasta este esența teologiei.”³ Iar obstacolele întâlnite în cale provoacă din partea omului o atitudine exprimată de Weber prin cuvintele: „Cu siguranță toată experiența istorică confirmă adevărul că omul nu ar putea să obțină posibilul... până nu atinge imposibilul. Aceasta este necesar chiar acum, altfel oamenii nu vor fi capabili să obțină nici ceea ce este posibil azi.”⁴ Apelând la această metodă, în primul capitol voi trece în revistă contextul crizelor, urmând ca în capitolul doi să contextualizez crizele, din prisma educației, iar în final să demonstrez relevanța ipotezei, subînțeleasă în titlu și anume: calitatea vieții umane este dată de realizarea principiului divin, *quality=equality*.

1. Contextul crizelor

Teologia recunoaște faptul că decontextualizarea a condus adesea spre interpretări deviate și deviante până într-acolo încât felurite erezii să declare că își au fundament biblic. În acest articol tema educației digitalizate este subînțeleasă ca fiind parte a crizelor globale. Autoritățile în domeniul educației sunt în măsură să ofere indicatori concreți care să descopere gradul de criză, să dea calificative obiective, să prezinte avantajele și dezavantajele educației digitalizate, ar putea oferi soluții pertinente și ar putea activa planuri prin care să promoveze valorile demnității umane și totodată să contracareze consecințele negative. Totuși marea majoritate a oamenilor, ce nu sunt în domeniu dar care au tangențe cu educația, ar putea cel puțin să

---

2 Corneliu Constantineanu, *Trăiți în pace*, Oradea, Casa Cărții, 2020, p. 56: „Cuvântul tradus prin „reconciliere” provine din verbele grecești *katallasso* (cu substantivul *katallage*) și *apokatallasso*... *Katallasso* este derivat din alt cuvânt, *allasso*, care înseamnă a schimba, a transforma, a reinnoi, a fi sau a deveni altul...”

3 Henri Nouwen, *The only necessary thing*, New York, Crossroad Publishing, 1999, p. 60.

4 Max Weber, *Politics as Vocation*, New York, Oxford University Press, 1946, moulin digital edition, 2014, p. 48.

constate că există un anumit grad de criză și că există o datorie în această direcție. Scopul acestui capitol nu este de a enumera avantaje și dezavantaje ci de a revedea și reflecta asupra educației, integrată fiind în contexte ce ne pot oferi o realitate obiectivă, altfel riscul de a aborda educația într-o manieră decontextualizată s-ar putea asemena cu o „furtună dintr-un pahar cu apă,” ignorând oceanul involburat în care plutește paharul. Istoria ne oferă suficiente exemple de acest gen, pentru a dezarma orice abordare superficială a crizelor. O situație ruptă de realitate poate fi exprimată, în mod ironic, printr-o întâmplare petrecută în timpul revoluției franceze.⁵ Din această cauză este imperios necesar ca abordarea temei să fie analizată pe fondul contextelor în care aceasta se desfășoară, fără de care, o reflecție sau o ipoteză ar fi o utopie, suspendată, asemeni sultanului Qabus.⁶

1.1. Criza divină

De la primul pas al căutării omul se confruntă cu dificultatea de a denumi pe Dumnezeu; a da un Nume lui Dumnezeu înseamnă a-L limita, a-L dezonora și a pune pe om în pericol de a comite idolatrie. YHWH este strict interzis de a se pronunța în iudaism. Prin urmare cercetarea pe care intenționez să o inițiez este de o mare sensibilitate teologică, deoarece a pătrunde în esența divină înseamnă a face un pas mai mult decât ar face marele preot ce pătrundea în locul preasfânt. Printre marii teologi care au sesizat și au avertizat această dificultate, voi menționa câțiva, de pe urma cărora voi culege roade, necesare acestui studiu:

Teologia nu constă în a vorbi teoretic despre Dumnezeu, ci a vorbi cu Dumnezeu în închinare. Pentru că închinarea presupune o anumită accesibilitate înspre Dumnezeu, Dumnezeu trebuie să se facă pe Sine Însuși accesibil, revelându-se omenirii. Aici noi trebuie să fim cu mare atenție la deosebirea dintre om și Dumnezeu. Fiiințele umane se revelează întotdeauna pe ele însele doar după ce au fost numite de către

5 I. Berg, *Dicționar de cuvinte, expresii și citate celebre*, București, Saeculum I.O., 2019, p. 86: „Dacă n-au pâine, să mănânce cozonac.” Afirmția unei prințese ce privea de la fereastra palatului la mulțimea flămândă ce scanda în fața porții palatului, cerând pâine.

6 Tim Mackintosh-Smith, *Arabi, o istorie de 3000 de ani a popoarelor, triburilor și imperiilor*, București, RAO, 2020, p. 420. El spune: „Gundbadhi Qabus, un mormânt în forma unui turn în zbor, unde se spune că trupul sultanului Qabus plutea la mijloc în aer, într-un sicriu de sticlă, atârnat de tavan...în 1006 e.n.” Deși acest simbol poate conduce la reflecții atât pozitive cât și negative, totuși esența neîmplinirii predomină.

altcineva, de exemplu părinții care aleg un nume pentru copil și apoi încep să se adreseze acestuia. După un timp în care a fost familiarizat cu cuvintele, copilul este acela care se revelează pe sine în conversație cu părinții. Dumnezeu, prin contrast, nu are nevoie să fie numit sau chemat de către ființele umane pentru a se revela pe Sine Însuși. Asemeni formulei trinitariene *non aliud est non aliud quam non aliud*,⁷ indică faptul că Dumnezeu este acela ce se numește pe Sine Însuși.⁸

Astfel omul depinde complet de revelația divină, fără de care nu s-ar putea numi nici pe sine, cu atât mai puțin să perceapă pe Dumnezeu. Pe lângă aceasta Biblia redă faptul că de-a lungul istoriei și în anumite națiuni Dumnezeu s-a revelat în măsuri diferite, deși uneori condiționate de o capacitate umană de a percepe aceste revelații, capacitate (spiritualitate) primită inițial tot de la El, cu alte cuvinte, concluzia lui Barth, „Cuvântul lui Dumnezeu este Dumnezeu Însuși în revelația Sa,”⁹ deschide drumul teologiei înspre o relație relevantă și autentică dintre Dumnezeu și om. Filozofia, cât și alte religii, dovedesc faptul că, în căutările lor, s-au apropiat într-o oarecare măsură de adevăruri în ce privește umanitatea și divinitatea, totuși meritul creștinismului este că a pătruns cu un pas mai mult în profunzimea divinității.

Deci creștinismul nu este limitat doar la relația dintre om și om, deși aceasta face parte chiar din a doua poruncă, ce se referă la iubirea aproape-lui. Creștinismul nu este doar relația dintre om și Dumnezeu, chiar dacă aceasta face parte din dogmatică, relație ce dă răspuns la întrebările omenirii, răspunsuri ce aduc pacea și împlinirea omului, atât de dorite. Creștinismul nu este doar relația dintre Dumnezeu și om, chiar dacă aceasta este *conditio sine qua non*, fără de care omenirea nu ar mai exista. Creștinismului i s-a oferit harul de a pătrunde în intimitatea divină, revelându-i-se profunzimea, ce s-ar putea exprima ca fiind relația dintre Dumnezeu și Dumnezeu.¹⁰

7 Jasper Hopkins, *Nicholas of Cusa, On God as not-Other, A translation and an appraisal of De Li Non Aliud*, Minneapolis, The Arthur J. Banning Press, 1999: Cartea este o conversație dintre trei filozofi care îi solicită lui Cusa să explice această expresie.

8 Ian Christopher Levy /Rita George-Tvrtkovic /Donald F. Duclow, *Nicholas of Cusa and Islam, Polemic and Dialog in the Late Middle Ages*, Leiden/Boston, Brill, p. 101.

9 Karl Barth, *Church Dogmatics*, Edinburgh, T&T Clark, 1975, Vol. I, Part one, p. 295.

10 Jurgen Moltmann, *The crucified God*, Mineapolis, Fortress Press, 2015, p. 235.

Prin urmare, ceea ce s-a întâmplat pe cruce trebuie înțeles ca fiind un eveniment între Dumnezeu și Fiul lui Dumnezeu. În acțiunea Tatălui de a preda pe Fiul Său în brațele suferinței și a unei morți fără de Dumnezeu, **Dumnezeu acționează în Sine**. El acționează în Sine, în acest mod de a suferi și de a muri, pentru a deschide în Sine viață și libertate pentru păcătoși.

Aceasta este iubirea sublimă a eternei unități, este iubirea unei înclăștări de nepătruns, este iubirea ce se sfâșie, este iubirea ce se desparte, este iubirea ce moare și apoi învie. Este iubirea în a cărei răni umanitatea este îmbrățișată, este iubirea a cărei răni transformă natura umană în natură divină, este iubirea și numai iubirea a cărei răni eliberează umanitatea și o transcende în iubirea sublimă a eternei unități. Iar umanitatea fințează, viețuiește și aspiră, pe fondul celei mai mari crize.

Barth își are meritul prin aceea că îndreaptă privirile tuturor spre ceea ce el o denumește „**Criza lui Dumnezeu**” și o expune într-o formă atât de dramatică, fără nici o încercare de a o ameliora, căci acest șoc ce îl produce criza divină asupra omului, tocmai acest șoc este și începutul transformării naturii umane în natură divină:

My God, My God, why hast thou forsaken Me? În ceea ce privește posibilitățile umane, profeții și preoții, teologii și filozofii, oamenii de credință, de speranță și de iubire, se sfărâmă în bucați în fața imposibilității lui Dumnezeu... Tocmai acolo oamenii îl întâlnesc pe Dumnezeu; și acolo izbucnește CRIZA lui Dumnezeu...¹¹

Moltmann exprimă acest adevăr divin într-un mod ce cutremură ființa umană, deoarece trebuie eliberată de orice încercări omenești nepuțincoase de a transcende, deoarece trebuie să scuture pe om de orice dumnezei la care se închină, deoarece trebuie să destrame în om orice presupusă urmă de natură divină ieftină:

Acest *adevăr* poate fi pus într-o formă exagerată astfel: strigătul lui Isus în cuvintele Psalmului 22 înseamnă nu numai „Dumnezeul Meu pentru ce M-ai părăsit?” ci în același timp înseamnă și „Dumnezeul Meu, pentru ce Te-ai părăsit?”... Crucea Fiului divide pe Dumnezeu de Dumnezeu în cel mai înalt grad de vrăjmașie și distincție. Învierea Fi-

11 Karl Barth, *The Epistle to the Romans*, translated from the sixth edition by Edwin C. Hoskyns, London, Oxford University Press, 1933, pp. 185-186.

ului abandonat de Dumnezeu, unește pe Dumnezeu cu Dumnezeu în cea mai intimă comuniune.¹²

Tot în acest sens, însă mult mai dramatic, Hans Urs von Balthasar pătrunde în intimitatea iubirii divine, constatând nu numai profunzimea dramei ci și pre existența acesteia. *Theo-Drama, The heart of the world, The Beauty of Christ*, sunt încercări ale autorului de a exprima *capolavoro divino*, capodopera divină:

Dumnezeu se adresează Fiului: Tu știi ceea ce ai ales Fiule? Ești conștient de consecințele ascultării Tale?... Tu vei striga în van: Tată! Dar ecoul se va reîntoarce...Dumnezeu-Tatăl nu te mai cunoaște...El a mers de partea cealaltă, a inamicilor Tăi...

Fiul se adresează Tatălui: Tată, voia Ta să se facă pentru ei (ființele umane) și pentru Mine. Voia Ta iubitoare să se facă pentru ei și mânia Ta să fie peste Mine.¹³

Teologii care îl studiază pe Hans Urs von Balthasar sunt de acord că acesta este de o extremitate mistică în operele sale, dar tot ei sunt de acord că pentru a impacta pe non-creștini, un creștin trebuie să apeleze la atitudinea teologică și mistică a lui Balthasar:

Oricine nu este pregătit să asculte pe Dumnezeu în primul loc (*adică de la inimă la inimă*), nu are nimic să spună lumii... Și în final, cel ce caută cadrul doctrinar necesar înainte de a începe dialogul cu religiile non-creștine și cu variatele forme ale ateismului modern, poate să apeleze în siguranță la Balthasar.¹⁴

Revenind la subiectul capitolului și la Balthasar, acesta dovedește cu claritate teologică faptul că acțiunea externă este determinată de contemplarea internă: „Astfel viața contemplativă este esențială și centrală pentru viața bisericii. Pentru creștin nu poate exista o viață externă fără contemplarea internă.”¹⁵ Dar contemplarea internă nu este cea a religiilor indice, a tehnicilor de concentrare ce pătrund în interiorul sufletului, în care de fapt omul nu găsește transcendență ci doar o groaznică sărăcie spirituală, sau

12 Jurgen Moltmann, *The crucified God*, Mineapolis, Fortress Press, 2015, pp. 188-189.

13 Edward T. Oakes and David Moss, *The Cambridge Companion to Hans Urs von Balthasar*, U.K., Cambridge University Press, 2004, p. 39.

14 Bede McGregor and Thomas Norris, *The Beauty of Christ, An Introduction to the Theology of Hans Urs von Balthasar*, Edinburgh, T&T Clark, 1994, pp. 193-195.

15 *Ibidem*, p. 194.

în unitatea lui Atmann cu Brahmann, a identității umane cu identitatea divină, în care de fapt omul își pierde identitatea:

Nu este nimic comparabil cu imaginea și realitatea lui Dumnezeu, ce nu a ținut nimic pentru Sine ci a dat totul pentru noi, și în a cărui iubire pasională infinită este dovedită prin voința Lui de a muri pentru noi. Nu am reușit să găsec nici o analogie a Dumnezeului crucificat în iubirea Sa pentru noi în timp ce suntem păcătoși, în alte tradiții religioase. Rugăciunea este răspunsul grațitudinii, prin credință, față de această iubire. Răscumpărarea este întotdeauna un dar și niciodată ceva ce poate fi obținut prin inițiativa noastră și cu propriile resurse.¹⁶

Atragerea de către Dumnezeu a omului prin iubire, această iubire revelată în Cuvântul Întrupat, are ca rezultat nașterea din nou a omului, ce primește o natură divină, și nu numai, eliberându-se de sub strânsoarea finitului și umanului, acum poate transcende și poate străbate eternitatea pentru comuniune și în comuniunea divină, cu scopul glorificării eterne a lui Dumnezeu: „Iubirea lui Dumnezeu în splendoarea morții ale este atât de profundă încât toți oamenii să poată trăi în afara lor, pentru El.”¹⁷

În acest subcapitol am exprimat prima criză, ca fiind criza divină, iar paradoxul constă în faptul că tocmai această criză a dat naștere naturii divine a omului deși, la rândul lui, omului îi este sortit să se confrunte cu criza umană și mai apoi cu altele, denumite crize globale. Provocarea este dacă omul va urma calea divină, suportând aceste crize, să le incubeze pentru ca în final să dea naștere cel puțin a ceea ce s-ar putea încadra în termenul „speranță.” Ecoul crizei divine este contextul în care fințează umanitatea, iar criza umană numai astfel poate fi abordată.

1.2. Criza umană

Pentru a urmări raționamentul ce ne ajută în demonstrarea ipotezei de lucru, în acest subcapitol mă voi referi doar la trei aspecte ale crizei umane, pe care doar le voi identifica, pentru a evita astfel tendința de divagare: criza identității, tragedia Edenului, războiul spiritual.

16 *Ibidem*, pp. 207-208.

17 *Ibidem*, p. 217.

Criza identității

Orice domeniu de activitate ar deveni irelevant și absurd dacă nu se are în vedere subiectul identității umane.

Etica umană este relația dintre om și om; istoria omenirii consemnează popoare deosebite cu o disciplină și un fundament etic ce au produs civilizații. Filozofia a căutat să pătrundă dincolo de om, în nevăzut, și s-a întors de acolo cu întrebări a căror răspunsuri încă se lasă așteptate: Cine suntem? De unde venim? De ce suntem aici? Unde vom merge? Religiiile au căutat o mai mare apropiere dintre om și Dumnezeu, prin diferite moduri, iar efortul lor trebuie recunoscut, chiar dacă nu au reușit să satisfacă setea de transcendent, lăsând pe om pradă unei căutări dureroase mai acute.

Barth semnaleză această problemă umană acută și o definește ca fiind prima dintre multele crize ale umanității: „...it is no more I that do it... Nu am nici un motiv să presupun că ego-ul care funcționează și ego-ul care dezaprobă pot scăpa de identificare. Realitatea, chiar și realitatea religiei nu cunoaște decât un singur om, iar eu și nu altul sunt acel om.”¹⁸ Dar această realitate nu se oprește aici, ci identitatea omului este inundată de către identitatea divină, „nu mai trăiesc eu ci Hristos trăiește în mine.” (Galateni 2:20). Astfel criza omului, criza identității este urmată într-un mod paradoxal și restaurată de către identitatea divină.

Tragedia Edenului

Istoria lui Dumnezeu, cea cunoscută omenirii, începe cu excluderea lui Adam și a Evei din Eden. Lucrurile se agravează cu excluderea lui Cain dintre fiii lui Dumnezeu. Apoi urmează potopul, iar lista continuă cu pedepsirea și nimicirea a însuși poporului lui Dumnezeu. O înregistrare a intervențiilor lui Dumnezeu de excludere și nimicire a omenirii, nu este una de dorit, istoria omenirii neputând conține și suporta divinitatea în împletirea destinelor și comuniunea vieții. Groaza morții și teroarea eternă, aceasta este *status quo*-ul omenirii, din care îi este cu neputință să se elibereze. Și totuși finalul este unul cu totul deosebit, ce face cu puțință trecerea în eternitatea iubirii, în comuniune deplină a umanității în divinitate și a divinității în umanitate. Pe cât de înfiorătoare și lipsită de speranță este istoria omenirii pe atât de absurdă și imposibilă pare salvarea acesteia, iar

---

18 Karl Barth, *The Epistle to the Romans*, translated from the sixth edition by Edwin C. Hoskyns, London, Oxford University Press, 1933, pp. 265-266.

acești poli sunt duși la extreme în fiecare celulă a ființei umane. Și totuși aceste extreme sunt preluate, conținute, cuprinse și suportate în ființa divină, care le mistuie, le neagă consecințele, le anulează puterea, le contestă pretențiile, pentru a le integra în comuniunea divino-umană, o comuniune interioară (Împărăția Cerurilor), infinit mai de preț decât comuniunea exterioară (Edenul).

Această mistuire este cu puțință deoarece însăși divinitatea conține în esența ei absolutul extremelor: pe de o parte consecința păcatului, ce lovește infinit mai dureros în Dumnezeu decât ar lovi în om, pe de altă parte iertarea, ce costă pe Dumnezeu infinit mai dureros decât consecința păcatului. Atunci când divinitatea a creat umanitatea, a făcut în așa fel, într-un mod de neînțeles pentru om, ca atunci când omul păcătuiește, consecința păcatului să fie canalizată înspre Dumnezeu, pentru a-și salva creația. Mai mult, odată cu salvarea creației, s-a produs și acea **paradigmă umană**, eliberarea omului de Eden și realizarea comuniunii acestuia în Dumnezeu. Și această paradigmă umană este cuprinsă în **paradigma divină**, realizarea comuniunii lui Dumnezeu cu omul.

Oricât am duce la extreme aceste realități, valoarea nu o dă distanțele, profunzimile, prăpastia dintre ele, ci faptul că totul se petrece în inima lui Dumnezeu, extreme ce frâng ființa divină, extreme atât de devastatoare încât numai Dumnezeu le-ar putea conține și suporta în Sine, pentru ca abia de acum înainte să se petreacă miracolul comuniunii, în care divinitatea străbate infinitul pentru a cuprinde în Sine finitul, în care divinitatea străbate prăpastia pentru a cuprinde în Sine făptura, miracolul în care făptura umană devine făptură divină în divinitate, păstrându-și totuși calitatea de făptură, miracol în care divinitatea își primește gloriificare eternă. Aceasta este **paradigma divină** ce conține în Sine și **paradigma umană**.

Doar astfel **paradigma umană**, ce își trage seva din **paradigma divină**, există și își are ființa, și abia de aici se poate aborda problema comuniunii interumane, procesul parcurgerii de la excludere înspre reconciliere și în final *koinonia*. Locul de plecare este însăși inima omului, ce este conținută în inima lui Dumnezeu, iar când omul parcurge tot procesul și realizează în final comuniunea, de aici până la anumite nevoi de reconcilierii dogmatice, etice, sociale, nu mai este decât un pas, deoarece prăpastia a fost trecută. Altfel totul și-ar pierde valoarea, esența, ființa, așa cum a exprimat cutremurător de adevărat Milton:

Tu, cel de-al doilea urmaș al lui Satan, atotcuceritoare moarte/ Ce crezi de-această împărăție, pe care printr-o trudă nu prea grea am dobândit-o?/ Nu crezi că-i mult mai bine să stăm aici decât în groapa neagră a iadului,/ Fără de nume și netemuți de nimeni, iar tu veșnic înfometată?/ La care monstrul din Păcat născut răspunse în curând:/ Mie, de foame veșnic chinuită, mi-este egal de sunt în Cer, în Iad sau pe Pământ.¹⁹

În contrast cu aceste versuri dar în aceeași idee, semnificația comuniunii, ca și taină divină, constă în reconcilierea celor doi și în același timp în Divinitate, unire fără de care Cerul, Iadul sau Pământul ar fi totuna, unire a persoanelor a căror identitate este Iubirea însăși, unire ce răspândește „*gloria Dei*,” conturând astfel Paradisul. Astfel Paradisul divin este urmarea contopirii identității de iubire a divinității cu umanitatea. Din acest moment se poate identifica reconcilierea și comuniunea autentică, ce la rândul ei este parte a comuniunii divine, în care iubirea absolută (**paradigma divină**) determină iubirea ideală (**paradigma umană**).

Pătrunzând de aici mai profund în intimitatea divină constatăm că tot acest proces al comuniunii umane și divine, ce se petrece în inima lui Dumnezeu, se desfășoară de fapt pe un fond, exprimat foarte bine de Wurmbrand: „Dumnezeu este trist: lumea ni s-ar părea mai puțin misterioasă dacă ne-am da seama că Adam a fost creat de un Dumnezeu trist. Trist din cauza căderii lui Lucifer.”²⁰ În acest context al intimității divine, apoi al comuniunii divine, al prețului plătit de Dumnezeu, comuniunea umană este un fapt, nu numai posibil de realizat, ci o responsabilitate sfântă, dacă se poate spune chiar un sacrament sfânt al umanității pentru Dumnezeu.

Astfel tragedia Edenului, criza umanității, criză ce lasă pe om fără de speranță, este urmată de Împărăția Cerurilor, reconciliată și restaurată de către intervenția divină.

Războiul spiritual

Clausewitz a intrat în istoria militară ca cel ce a întocmit așa-zisa Biblie a războiului. Aici el definește războiul astfel:

Războiul este un act de violență pentru a sili adversarul să ne îndeplinească voința...Sufletele filantropice și-ar putea ușor închipui că ar

19 John Milton, *Paradisul pierdut*, București, Aldo Press, pp. 282-283.

20 Richard Wurmbrand, *Drumul spre culmi*, București, Misiunea Creștină Richard Wurmbrand, 2020, p. 42.

exista o dezarmare a adversarului fără folosirea armelor. Această eroare trebuie spulberată, pentru că în chestiuni atât de periculoase ca războiul, erorile izvorâte din bunătate sunt cele mai dăunătoare.²¹

Dar analiza și definirea războiului nu se opresc aici ci continuă în domeniul spiritual. Și dacă realitatea umană a ajuns într-o stare de criză și imposibilitate, aceasta este doar o joacă de copil în comparație cu implicațiile spirituale. William Gurnall, în cartea sa, redă această realitate spirituală:

Tema lucrării este solemnă: un război între Cel Sfânt și satan. Și este atât de sângeros încât cel mai crud război ce s-a purtat vreodată pare ca o joacă de copil în comparație cu acesta....Scena pe care se desfășoară acest război este inima omului. În acest război nu există oameni neutri, lumea întregă este prinsă în luptă, fie de partea lui Dumnezeu împotriva satanei, fie de partea satanei împotriva lui Dumnezeu.²²

Situația umanității, cuprinsă astfel între realitatea războiului uman și a celui spiritual, este debordant de tragică, atât Clausewitz cât și Gurnall neoferind nici un strop de speranță.

Este necesară în acest moment o reflecție psihologică și în acest sens apelăm la Carl Jung: „Căci omul și-a creat științele din el însuși și din structura lui specială. Ele sunt simptomele sufletului său.”²³ Autorul se referă aici la „științe,” dar în cazul nostru de față este vorba despre aspectul spiritual, de fapt și titlul cărții sale ne îndreaptă înspre acest aspect, „Omul...în căutarea sufletului.”

„Să ne declarăm satisfăcuți când reușim să ne tăiem pârtie până în pragul acestei „substanțe” intime care este codul spiritual al unui popor.”²⁴ Când Lucian Blaga face o afirmație de acest gen, este de recomandat să fie luată serios în calcul. În această secțiune vom căuta să pătrundem în intimitate. Este foarte ușor să apelăm la câteva surse pentru a obține informațiile necesare, dar în acest fel se va realiza doar o cunoaștere seacă, aridă, superficială. Pentru a pătrunde în codul spiritual al unui popor, doar metafizica singură nu ne va ajuta să trecem de intimitatea acestuia decât dacă ne înarmăm cu empatie. În cartea sa, „Anatomia unei dureri” de C.S. Lewis, fiul vitreg al acestuia face următoarea afirmație:

21 Carl von Clausewitz, *Despre război*, București, Editura Antet XX Press, 2000, p. 9.

22 William Gurnall, *Creștinul în armură completă*, vol.1, București, Editura Stephanus, 2018, p. 11.

23 C.G. Jung, *Omul în căutarea sufletului*, București, Editura Trei, 2021, p. 109.

24 Lucian Blaga, *Filosofia religiei*, Alba Iulia – Paris, Fronde, 1994, p. 90.

Anatomia unei dureri nu este o carte obișnuită. Într-un sens, ea nici nu este o carte; este mai degrabă consecința pasională a experienței unui om ce s-a întors cu fața spre agonia prin care trecea și a examinat-o în amănunțime pentru a putea înțelege într-o mai mare măsură cum ni se cere să trăim viața asta în care trebuie să ne așteptăm la durerea și tristețea ce însoțesc pierderea celor pe care îi iubim.²⁵

Aici C.S. Lewis s-a întors înspre agonia lui pentru a o înțelege, dar în acest studiu trebuie să ne întoarcem înspre agonia umanității ce are de dus un război spiritual inegal. Nu intenționez să fie un studiu obișnuit, o dialectică cu teză, antiteză și sinteză, prin care vom tulbura doar puțin apele, ci implicarea empatică va trebui să pătrundă în profunzimile la care dorim să ajungem.

Care ar fi fost cursul filozofiei lui Nietzsche dacă acesta s-ar fi căsătorit cu Salome?²⁶ Sau dacă părinții bisericii ar fi avut în esența conciliilor și reconcilierea? Sau dacă misterul creștinismului ar fi fost abordat doar prin credință? Sau dacă occidentul și-ar fi trimis Cruciadele să lupte cu armele luminii și nu cu sabia (sub formă de cruce, care mai era și sfințită)? Sau dacă în Germania ar fi fost mai mulți Bonhoefferi care să confrunte nazismul? Cu siguranță că istoria ar fi decurs altfel, totuși aceste întrebări nu rezolvă problema, nu șterg pata de pe istoria creștinismului. Soluția lui Moltmann este una pertinentă: „Strict vorbind noi nu mai putem merge de partea cealaltă a Auschwitz-ului, de unii singuri, ci numai împreună cu victimele.”²⁷ Creștinismul nu poate vindeca istoria, ci doar Hristos, dar istoria poate vindeca creștinismul prin re-memoria ei, pentru ca în prezent acesta să pună bazele pe esența credinței – reconcilierea divină și reconcilierea umană.

În urma acestei analize, istoria de două mii de ani a creștinismului, deținător al credinței unice și autentice, poate fi sintetizată incontestabil ca fiind un răspuns ignobil la ospitalitatea și noblețea divină, aceasta manifestându-se apoi în umanitate printr-o atitudine nedemnă de a conține în

---

25 C.S. Lewis, *Anatomia unei dureri*, Oradea, Kerigma, 2014, p. 17.

26 Irvin Yalom, *Plânsul lui Nietzsche*, București, Humanitas Fiction, 2022: Autorul, un doctor psihiatru de talie mondială, scrie această carte, din prisma profesiei sale, lăsând ca cititorul să-și pună această întrebare. Deși e o ficțiune, totuși credința nu operează cu ficțiuni ci poate declara că filozofia lui Nietzsche, care a influențat, sau mai bine zis a afectat atâtă omenire, ar fi fost cu totul alta.

27 Jurgen Moltmann, *God for a secular society*, London, SCM Press, 1997, p. 181.

sine imaginea divină. Războiul spiritual nu este o joacă, însuși Creștinismul – căruia i s-au pus la dispoziție armele luminii – a eșuat adesea în acest război spiritual, prin urmare abordarea unei crize „de la terasa unui palat” (aluzie la acea prințesă), va avea ca rezultat agravarea ei.

Urmărind firul roșu al acestei lucrări, mă azez pe un aspect, exprimat printr-un singur cuvânt: „Proslambanesthe!”²⁸ „*Proslambano* este un cuvânt puternic al cărui înțeles este a primi sau a accepta în societatea cuiva, în casa cuiva sau în cercul de prieteni al cuiva.” Este salutul *welcome!-bine ați venit!* adresat omului de către divinitate. Este includerea omului în Divinitate și primirea acestuia cu brațele deschise. Umanitatea își are existența și ființa în Divinitate însăși, în interiorul acesteia. *Proslambano* este cheia filozofiei, este Ființa-Esența-Actul Divinității, ce a invitat în Sine ființa umană, făcând-o parte a identității divine. *Proslambano* este singura scăpare, șansă, speranță a omului în războiul spiritual.

Una din provocările filozofiei, științei sacre, științei profetice, este secularismul.²⁹ Tendința și greșeala omului este de a denumi, de a cataloga, de a clasifica și de a se raporta la categorii de oameni. Într-adevăr există această categorie care se auto-intitulează secularism,³⁰ într-adevăr există această responsabilitate a creștinismului de a întinde o mână, de a aduce și de a re-invita secularismul în știința profetică, de care acesta s-a dezis,³¹ dar lucrarea de față se referă nu la această categorie, ci la starea de secularism de care creștinismul a dat dovadă de-a lungul secolelor, comițând atrocitatea de a se izgoni reciproc din *proslambano*, afectând totodată și alte categorii de oameni, științe, fapte, aducând un sacrilegiu asupra însăși „ospitalității divine.”

Astfel războiul spiritual, în care istoria confirmă eșecul continuu al omului, această criză a umanității este restaurată prin refugiarea omului în

28 Walter Brueggemann, George W. Stroup, *Many voices, one God*, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1998, p. 56.

29 Ioan-Gheorghe Rotaru, Aspecte ale secularizării și ale omului secularizat”, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa*, (2006), (2006), L-LI, nr.1, Cluj University Press, Cluj-Napoca, pp. 251-266.

30 Norman Geisler, *Filozofia religiei*, Oradea, Cartea Creștină, 1999, p. 25. El spune: „Secularismul nu permite nici un transcendent, el se conține doar pe sine, se explică singur pe sine, este închisat în cochilia lui.”

31 Seyyed Hossein Nasr, *Islamic Philosophy from its Origin to the Present*, N.Y., State University of New York Press, 2006, p. 268. El spune: „Evoluționismul este încercarea disperată de a umple vidul creat prin încercarea omului de a tăia Măinile lui Dumnezeu... Odată ce Principiul Transcendent este uitat, lumea devine un cerc fără centru.”

divinitate, prin realizarea binomului **katallage-proslambanesthe**, parcurgerea în sens invers a crizei până se ajunge la comuniunea divino-umană.

1.3. Criza lumii a treia

Până aici am căutat să identific și să vizualizez contextul crizei divine în care se desfășoară criza umană în relația cu divinitatea, urmând ca acum să identific, dintre multele domenii și dimensiuni ale crizelor globale, pe cea a crizei lumii a treia, iar aici, în realitatea lumii a treia mă voi referi doar la aspectul educației.

În acest subcapitol voi reda câteva situații din Africa, la care am fost martor ocular. Din respect pentru țările în care am activat în diverse organizații creștin-umanitare, totodată din respect pentru aceste organizații ce dau dovadă de o dedicare divină, voi evita să dau nume și locuri, sau alte date ce nu privesc studiul de față.

Am activat într-o țară în care nivelul educației este aproximativ 15%. O persoană locală dintr-o anumită localitate, din domeniul educației, m-a informat că în acel an dor 6% din elevii ce urmează școala au promovat liceul. Făcând un calcul am constatat că dacă într-o localitate ar fi 100 de copii, din aceștia doar 15 ar urma școala iar din aceștia doar unul ar promova liceul. Acesta este doar un calcul, realitatea fiind mult mai dureroasă: în primii patru ani copiii beneficiază la școală de următoarele rechizite: o tăbliță neagră de dimensiune A4 și o bucată de cretă. O mare parte dintre ei nu finalizează acești ani din diferite cauze: boli, foamete, moarte. O altă realitate este că după opt ani de educație o mare parte din copii nu reușesc să scrie, să citească, să calculeze. Deci acel unul ce finalizează liceul, este doar un calcul, realitatea fiind mult mai gravă.

Într-o altă țară situația era puțin mai acceptabilă. Până când copiii au intrat în vacanță. Atunci am constatat o realitate dureroasă: copiii au început să plângă atunci când li s-a spus că au două săptămâni de vacanță. Ei, la casele (colibele) lor, nu au mâncare. La școală primeau dimineața o felie de pâine și o cană de ceai iar la prânz o farfurie cu orez sau mălai. Am fost nevoiți să deschidem un proiect de hrănire a copiilor și pe timp de vacanță.

Într-o altă țară am găsit o școală a cărei copii erau orfani. Organizația în care activam prelua copiii ale căror mame mureau la naștere. Procentul de mame ce mureau era destul de ridicat deoarece acestea nășteau în colibele lor, fără vreun ajutor medical. Organizația putea oferi acestor copii

un minim de educație și o masă de prânz, nefind în măsură să construiască un orfelinat. În acest moment acei copii nu mai beneficiază de nimic din cauza conflictelor din acea țară.

Într-o altă țară, organizația în care activam se ocupa de un grup de fete, cu o situație de neimaginat: conform religiei și obiceiurilor locale, fetele erau obligate să se căsătorească de la vârsta de 12 ani. Din cauza vârstei fragede și a lipsei de alimentație, când nașteau primii copii, aceste fete se îmbolnăveau în general de incontinență urinară. Atunci erau alungate iar bărbații își luau alte soții. O altă categorie de fete erau cele violate de către teroriști (tot pe considerente religioase). În acea zonă era încetățenită o lege prin care, atunci când un terorist solicita unei familii să i se dea o fată, familia se supunea. Acea fată era apoi alungată după ce era folosită.

Într-o altă zonă organizația se ocupa de un centru de persoane cu handicap: orbi, ologi și alte boli ce nu se pot spune. Li se oferea o posibilitate de a confecționa diferite obiecte, care apoi erau vândute iar o parte din bani erau folosiți pentru funcționarea școlii în care învățau copiii lor care, o parte din ei aveau și ei handicapuri. Persoanele cu handicap aveau o singură dorință: copiii lor să poată face o școală pentru a-și câștiga pâinea. Aveau chiar și echipă de fotbal, doar că adidașii le erau în mâini, căci picioare nu aveau.

Acestea sunt doar câteva situații ce se pot reda, situații ce au experimentat o îmbunătățire datorită implicării organizațiilor în special în domeniul educației. Realitatea în unele zone este însă mult mai dură, din respect pentru umanitate nu voi relata situațiile în care ființele umane și-au pierdut demnitatea; iar totul pleacă în mare parte de la lipsa de educație.

2. Contextualizarea educației pe fondul crizelor globale

În capitolul precedent am redat, prin câteva reflecții, contextul divin și apoi cel uman, în care se află umanitatea, cu contextul specific al lumii a treia, urmând ca în acest capitol să transpun domeniul educației în mod obiectiv la realitatea înconjurătoare.

Ca și în alte domenii, asistăm la o dezvoltare vertiginoasă a educației în lumea civilizată, denumită și lumea întâi. Roadele nu se lasă așteptate, lumea civilizată beneficiind de o propagare, de o extindere a științei obținute, asupra întregii existențe umane. Ceea ce în evul mediu, descoperiri și invenții erau considerate chiar blasfemii la adresa divinității și pericole

la adresa umanității, din cauza ignoranței în care se afla lumea,³² acum, în prezent, fiecare stat care se respectă, fiecare domeniu uman, dețin departamente speciale de cercetări științifice. Astfel lumea civilizată s-a construit ca urmare a accentului pus pe educație. Mai mult, civilizația a dezvoltat nu numai domenii de existență extrinseci ci și valori intrinseci, recunoscute pe plan mondial ca fiind valori inerente ființei umane.³³ Astfel o națiune civilizată va recunoaște faptul că educația³⁴ este parte a conștiinței umane și nu doar un domeniu oarecare, lipsit fiind de conținut moral și chiar spiritual.

Totuși criza nu se lasă așteptată, deoarece, așa cum am încercat să evidențiez în primul capitol, contextul uman și contextul contextului uman (adică cel divin) în care se află domeniul educațional, este unul caracterizat de criză. Astfel este de așteptat ca și educația să se confrunte cu crize. Având în vedere paradigma divină, ce a generat mai apoi paradigma umană, și educația la rândul ei trebuie să conțină o atitudine contracarantă, menită să gestioneze în mod pozitiv crizele, atât în interiorul ei cât și consecințele externe, care duc până într-acolo încât să afecteze chiar și fundamentul educației. Și astfel, conform temei, pentru care inițiez acest articol, educația avansată a civilizației a ajuns să fie percepută și considerată, într-o anumită măsură, (pe baza unor dovezi pe care persoane abilitate le pot oferi), sau cel puțin previziunea transmite din viitor niște semnale de alarmă, ca deținând în sine un pericol, o criză, pentru care trebuie luată atitudine. Titlul temei face legătura dintre educația avansată și fundamentul uman, exprimat prin libertățile și drepturile omului.

În acest moment este necesar să fac un excurs, reamintind că ipoteza de lucru nu se referă la relația dintre drepturile omului și educație, ci la relația dintre educația din lumea civilizată și demnitatea omului din lumea necivilizată.³⁵ Adică prăpastia este cu mult mai mare, iar contextualizarea

---

32 I. Berg, *cit.*, pp. 117-118: „*E pur si muove*: Sunt faimoasele cuvinte rostite de Galilei care, după Copernic, proclamase că pământul se învârtește. Biserica l-a constrâns să-și retracteze afirmațiile, întrucât ele erau în contradicție cu Scriptura.”

33 A. Reis Monteiro, *Ethics of Human Rights*, Switzerland, Springer International Publishing, 2014, p. 207: “The ultimate moral end of human being is the perfection of virtue and its greatest perfection is to do his duty for the duty’s sake.”

34 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Current Values of Education and Culture”, în *Proceedings of the 24th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 87-92.

35 Sandra Fredman, Meghan Campbell and Helen Taylor, *Human Rights, and Equality in Education*, Great Britain, Policy Press University of Bristol, 2018, p. 72: “White

înspre care intenționez să îndrept privirea și viziunea, este lumea a treia, lumea necivilizată, ce nu beneficiază de drepturi și libertăți, ce nu beneficiază de demnitate umană³⁶ și de condiții decente de viață, deoarece este lipsită de educație, adică este în imposibilitate de a deține și dezvolta educație.

Un alt factor ce a condus la distanțarea dintre lumea civilizată și cea necivilizată este faptul că sistemul economic mondial este de așa natură constituit încât lumea civilizată să se dezvolte în detrimentul lumii necivilizate.³⁷ Prin urmare o atitudine, o viziune și un praxis, îndreptate înspre lumea necivilizată nu sunt atât de domeniu umanitar cât de domeniu etic, în care onestitatea civilizată să recunoască daunele aduse lumii necivilizate.

Deși analizez situația din prisma creștină (spirituală și etică), totuși trebuie avut în vedere că educația nu este de domeniul exclusiv creștin, altfel contextualizarea ar exclude domeniul secular al educației. Prin urmare acest capitol tratează educația la un numitor comun astfel încât atitudinea participativă-activă-reactivă-creativă să fie promovată în sfera tuturor deținătorilor de civilizație și de educație avansată.

Istoria oferă nenumărate situații pentru ca deciziile și acțiunile ce trebuie întreprinse să aibă fundament, rădăcini, și astfel viziunea să fie una relevantă. Johannes Morsink își începe cartea "Article by Article" cu următorul motto: „Istoria, în ciuda durerii ei sfâșietoare, nu poate fi netrăită, dar dacă este confruntată cu curaj nu trebuie să fie trăită din nou.”³⁸

Astfel istoria ne deschide ochii cu privire la educație, printr-o reflecție asupra Imperiului Roman: atâta timp cât romanii au fost disciplinați și

children go to school with excellent facilities and low number of students to well-trained teachers. Black children experience the opposite.”

36 Jurgen Moltmann, *God for a secular society*, London, SCM Press, 1997, p. 143. "...the Europeans never really discovered America at all in its unique character and difference. The Conquistadores saw nothing, and discovered only what they were looking for – gold and silver. The Indian kingdoms were never known... Because they could only recognize what was like themselves, and because it was only that which they had the will to understand, they were bound to destroy the alien culture, and level down the others to be like themselves.”

37 *Ibidem*, pp. 12-13: "The success story of the First World has never gone unaccompanied by the story of the Third World's suffering."

38 Johannes Morsink, *Article by Article. The Universal Declaration of Human Rights for a New Generation*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2022, p. 0 (Motto): "History, despite its wrenching pain, cannot be unlived, but if faced with courage need not be lived again." – Maya Angelou.

activi, influența lor s-a extins. Din momentul în care au beneficiat de sclavi, romanii au devenit indisciplinați și pasivi.

Astfel, prin analogie, se poate identifica această evoluție (sau mai bine zis ascensiune și cădere) și în domeniul educației: educația clasică avea meritul de a dezvolta în om capacitatea de analiză și sinteză, dezvoltare a activității cerebrale, creativitate și inteligență. Din momentul în care educația a devenit digitalizată, fundamentul ei a început să se clatine. Astfel asistăm la o stagnare și chiar un regres al calității umane în ceea ce privește activitatea cognitivă.

Dar consecințele se arată și în conținutul etic al umanității civilizate. Astfel relația dintre libertățile și drepturile omului, pe de o parte și civilizație (exprimată în cazul nostru prin educație avansată), pe de altă parte, poate conduce spre o alterare a eticii umane. Prin urmare asistăm în lumea civilizată la un individualism cu tentă egoistă, dar și la o atitudine de superioritate față de lumea necivilizată.

În acest moment este necesară o reflecție cu privire la libertățile și drepturile omului.³⁹ Acestea sunt exprimate în preambulul din Declarația Universală a Drepturilor Omului, pentru ca apoi să fie detaliate separat în cele treizeci de articole ale declarației.

La o primă analiză s-ar părea că acest document se referă la libertăți și drepturi pe care fiecare individ trebuie să și le însușească sau să i se ofere, urmând ca în caz contrar acesta să se revolte și să pretindă aceste drepturi. Aceasta este tendința egoistă, tendință promovată în special în lumea civilizată de către filozofia modernă ce a pus accentul pe individ. Astfel o filozofie modernă a individului care vine în contact cu UDHR va avea ca rezultat o atitudine ce este de condamnat de către etica umană.

Dar intenția UHDR nu a fost aceasta, iar esența documentului este cu totul alta. Mai întâi se face deosebirea dintre conceptul de ființă umană (sau persoană) și individ, în care transcendența este semnul libertății umane: „Ceea ce distinge persoana de individ este capacitatea de a transcende finitudinea acestei lumi prin folosirea corectă a rațiunii și a conștiinței.”⁴⁰ Iar Gordon Brown o exprimă, punând accentul pe demnitatea umană: „Drepturile din Declarație trebuie înțelese ca generatoare de obligații pen-

---

39 Ioan-Gheorghe Rotaru, *Om-Demnitare-Libertate*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019, pp. 208-215.

40 Linde Lindkvist, *Religious Freedom and the Universal Declaration of Human Rights*, UK, Cambridge University Press, 2017, p. 42.

tru state (*adică deontologie*), instituții internaționale, corporații, persoane private și chiar persoane purtătoare de drepturi, înșiși.”⁴¹ Cu alte cuvinte demnitatea umană presupune ca persoana să se preocupe de drepturile celuilalt astfel încât să fie urmate în final de obținerea demnității de către celălalt. Asimilarea UDHR la nivel de conștiință presupune realizarea binomului **rights-duties**. Iar Pheng-chun Chang, unul din cei Big Five,⁴² exprima esența declarației din prisma asiatică:

În versiunea chineză a Declarației, echivalentul pentru conștiință este caracterul “ren”, care tradus în engleză înseamnă “mintea a doi oameni”. Prin această reelaborare translingvistică a ideilor, Chang a căutat să reîntemeieze conceptul drepturilor omului în pluralitatea originară a umanității mai degrabă decât în conceptul de individ.⁴³

Confucianismul are la bază virtutea umană *ren* – bunăvoință, iubire, umanitate: „Omul bun, ceea ce dorește să obțină pentru el însuși, el ajută pe alții să obțină...abilitatea de a lua aspirațiile altuia ca și ghid este rețeta bunătații.”⁴⁴ În acest sens, al virtuții, confucianismul poate concura cu religiile avraamice fără nici un sentiment de subestimare:

Conceptul *ren* este precedat de conceptul *li* – a atinge armonia internă și externă, urmând ca apoi această armonie să fie exprimată în *ren*. Caracterul chinezesc pentru *ren* semnifică co-umanitatea și este format din două sub-caractere care reprezintă *ființa umană și doi*.⁴⁵

Dar acest concept confucianist este dovedit și de către neuroștiință, prin urmare el nu este un concept local, cultural, ci este parte a codului uman: „Neuroștiința contemporană demonstrează cum conceptul de rațiune este de fapt o idee relațională – ea (rațiunea), se dezvoltă în asociație cu

41 Gordon Brown, *The Universal Declaration of Human Rights in the 21st Century. A Living Document in a Changing World. A report by the Global Citizenship Commission*, NY, Global Institute for Advanced Study, 2016, p. 72.

42 A. Reis Monteiro, *cit.*, p. 424: “Among the extraordinary group of men and women who drafted the UDHR, the Big Five of the inner core were Eleanor Roosevelt, Rene Cassin, Charles Malik, Peng-chung Chang and John Humphrey. They were the right people at the right time.”

43 Linde Lindkvist, *cit.*, p. 59.

44 Pontifical Council for Interreligious Dialogue, *Celebrating mercy with believers of other religions*, Libreria Editrice Vaticana, 2016, p. 19.

45 Charlene Hwee Phio Tan, *Confucius*, London, Bloomsbury Library of Educational Thought, 2013, p. 74.

ceilalți.”⁴⁶ Aici, lumea civilizată poate adresa provocările lumii necivilizate, binomul **First World-Third World** fiind *conditio sine qua non* în cazul contextualizării educației.

În final, esența articolului 26 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, se referă la „dreptul la educație pentru orice persoană...iar educația trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalității umane și întărirea respectului față de drepturile omului și libertățile fundamentale.”⁴⁷ Relevanța și nivelul de aplicabilitate a acestui articol conduce la concluzia că într-adevăr în prezent educația se confruntă cu o criză, ce este globală, atât în lumea civilizată cât și în cea necivilizată, criză ce nu este doar în responsabilitatea factorilor de decizie abilitați ci a fiecărei persoane în parte. UDHR adresează umanității relația dintre rațiune și conștiință. Acesta este un pas bun, poate fi numit ca fiind cea mai înaltă stare a virtuții umane. Creștinismul are oportunitatea însă de a sanctifica acest prim pas, adresând UDHR relația dintre acțiunea divină și re-acțiunea umană, acest binom, **reason-revelation** fiind *conditio sine qua non* a contextualizării, ce împiedică escaladarea crizelor.

3. Acțiuni contextualizante de promovare a valorilor educației

Provocarea secularismului⁴⁸ este o realitate în domeniul educației, iar percepția și un răspuns neadecvat ar putea agrava situația. Mai întâi trebuie eliminată greșeala de a exclude instituția secularistă, ca fiind nepotrivită, nefavorabilă și chiar contrară credinței; dușmanul omului este diavolul și nu omul, indiferent în ce ipostază s-ar afla acesta.⁴⁹ Apoi credința trebuie

46 Conor Gearty and Costas Douzinas, *The Cambridge Companion to Human Rights Law*, UK, Cambridge University Press, 2012, p. 50.

47 UNITED NATIONS, UNIVERSAL DECLARATION OF HUMAN RIGHTS, disponibil la <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

48 David A. Noebel, *Înțelegerea vremurilor*, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2013, p. 15: „Sistemul de valori umanist-secular a devenit acum modul predominant de gândire în majoritatea centrelor de putere ale societății.” P. 79: Paul Kurtz exprimă esența umanismului secular astfel: „Având în vedere adevăratul înțeles al cuvântului, cineva nu poate fi umanist secular dacă încă mai crede că Dumnezeu este sursa și creatorul universului.”

49 Ovidiu Dorin Druhora, *Pledoarie pentru dialog, protestantism și ortodoxie*, Oradea, Casa Cărții, 2020, pp. 19-20: Autorul face o lucrare excepțională, ieșind chiar din cadrul propus al protestantismului și ortodoxiei, totuși percepția cititorului poate fi deviată

să adreseze concepției de viață seculariste o atitudine însoțită de conținut divin, pentru ca acesta să evite pericolul de a renunța la transcendență-i-manență, indiferent de instituția laică sau religioasă din care face parte.⁵⁰ Credința nu se confruntă cu instituții, comunități, etnii ci cu spiritul din spatele acestora, iar acestui spirit nu i se poate opune decât credința.⁵¹

Relația dintre om și Dumnezeu este o relație misterioasă, în care omul este complet dependent de revelația divină. Tot astfel și relația dintre om și om presupune dificultăți, sau imposibilități, dar tocmai această situație este menită de a orienta pe om să renunțe la metode umane și să caute soluții divine. Mandatul divin ce delegă pe om de a fi sare și lumină, în timp ce se zbate în țărâna neputinței, este un mandat imposibil pentru om dar posibil prin paradigma divină.

Dumnezeu a transferat relația Sa cu omul în însăși intimitatea Sa, încălcând orice legi divine, punând în centru reconcilierea, iar în eternitate comuniunea, iar acest adevăr îl exprimă dl. profesor Constantineanu în studiul introductiv al cărții lui Volf, „*Excludere și Îmbrățișare*” „relațiile au prioritate înaintea regulilor.” A orienta doctrinele creștine înspre realizarea reconcilierii presupune un sacrificiu, dar Dumnezeu făcut acest sacrificiu la o scară divină și nu una umană limitată, iar acum Spiritul Său revitalizează pe om pentru a urma această Cale.

În acest capitol mă refer la reconcilierea și restaurarea educației în și cu lumea civilizată și apoi la reconcilierea lumii civilizate cu cea necivilizată prin ajutorul educației.

3.1. Restaurarea conștiinței educației în lumea civilizată

O metodă simplă și practică la îndemâna oricui (mă refer la cei ce urmează o școală bazată pe educația digitalizată dar și cei ce profesază, iar

---

dacă nu face distincție dintre spiritul secularist și instituțiile seculariste. Citez din Cuvânt-înainte: „Autorul a reușit un lucru rar, anume să nu devină apologet, ci să rămână om de știință, unul creștin, este adevărat. A analizat minuțios „inamicul comun,” adică secularizarea sau secularismul...”

50 *Ibidem*, pp. 320-321. El spune: „Separarea Bisericii de Stat, în viziunea americană, nu înseamnă că religia trebuie să iasă din viața socială sau din viața publică a societății. Statele Unite au reușit în practică ceea ce părea imposibil în teorie, și anume „reconcilierea dintre religie și modernitate,” în contrast cu ceea ce nu s-a putut realiza în Europa.”

51 C.S. Lewis, *Creștinism pur și simplu*, București, Humanitas, 2019, p. 66. El spune: „Aceasta este cheia istoriei (*credința*). Se cheltuiește o energie nemaipomenită; se construiesc civilizații; se plănuiesc instituții excelente; dar de fiecare dată ceva merge prost.”

în munca lor utilizează tehnologie digitalizată), este evadarea periodică din educația modernă în educația clasică. Această alternare a educației are ca efect menținerea unui echilibru în aspectul psihologic al persoanei dar și în conținutul etic. Dar echilibrul nu înseamnă doar atât.

Relația dintre revelație și rațiune este una de subordonare, rațiunea depinzând în totalitate de revelație. Educația clasică menține această relație între limite admise, chiar și atunci când rațiunii îi este oferită libertate deplină. Dar în acest caz relaționarea rațiunii cu revelația este cu atât mai profundă, prin recunoștința pe care onestitatea simte că o datorează revelației. Ideea este că pe fondul educației digitalizate, rațiunea ajunge într-o stare de neonestitate, de a nu mai datora considerație revelației. În asemenea situație divinitatea fiind exclusă, crizele de orice natură (identificate în primul capitol), se năpustesc asupra „paharului cu apă.” Consecințele nu mai este necesar să fie enumerate.

Evoluția educației digitalizate nu poate fi oprită, și noi nu suntem chemați la așa ceva. Dar educația digitalizată poate fi sanctificată, prin prezența, manifestarea, lucrarea, direcționarea, echilibrul, persoanelor a căror demnitate umană este în relație cu divinitatea, persoanelor a căror libertate umană este între limitele relației dintre rațiune și revelație, persoanelor a căror calitate umană (quality) este determinată de către atitudinea de egalitate (equality). Prin urmare, pe modelul paradigmei divine, paradigma umană poate transforma crizele globale, între care și criza educației, în oportunități de excelare a demnității.

Instituțiile de renume, care se respectă, au un obicei, înrădăcinat până la nivel de conștiință, de a-și păstra tradițiile. De exemplu, în domeniul naval, un simplu marinar este brevetat doar dacă este în măsură să utilizeze nave cu pânze, chiar dacă ulterior va activa doar pe cel mai modern portavion sau submarin.

Educația digitalizată trebuie să își aibă în conștiință educația clasică. Dar din cauza evoluției rapide a educației, aceasta nu și-a format tradiția și conștiința educației clasice, ba mai mult, așa cum se întâmplă de obicei în situațiile ascensiunilor vertiginoase, se produce o ruptură, o respingere a ceea ce este vechi. Prin urmare criza nu este educația digitalizată ci lipsa conștiinței educației clasice. Aceasta se poate remedia printr-o recunoaștere a realităților obiective, etice și spirituale din domeniul educației, prin reconcilierea educației digitalizate cu cea clasică, prin restaurarea valorii educației clasice, deoarece aceasta încă dovedește pentru prezent conține-

rea în sine a relației dintre revelație și rațiune, adică a imanenței divine, fără de care acțiunile contextualizante ar alimenta doar crizele.

3.2. Reconcilierea celor două lumi

A reconcilia educația din lumea civilizată cu cea din lumea necivilizată presupune ca acestea două să se deplaseze una spre cealaltă, de la polii opuși în care se află. Astfel apropierea și reconcilierea va aduce beneficii de ambele părți: pe de o parte lumea civilizată, prin exportul educației clasice în lumea necivilizată, va rămâne între limitele rațiunii-revelației, ce face posibilă imanența divină, și totodată va fi într-o stare activ-vindictivă; pe de altă parte lumea necivilizată, beneficiind de educație clasică, va importa odată cu aceasta și conținutul etico-spiritual cuprins în binomul rațiune-revelație, și totodată condițiile de trai se vor îmbunătăți, toate acestea contribuind astfel la restaurarea demnității umane.

Aici voi relata o întâmplare din Africa, o acțiune la care am fost martor ocular în timp ce activam într-o organizație ce avea ca și proiect principal educația. O persoană din lumea civilizată ne-a cerut câteva date despre școală: numele copiilor, vârsta, clasa, etc. Acea persoană a mobilizat apoi copiii de la o școală civilizată, inițiind proiectul „cutia de încălțăminte”. Acest proiect era de fapt ca fiecare copil să pună într-o cutie rechizite, cărți, pixuri, un tricou și o pereche de papuci, ceva dulciuri și, cel mai important, o scrisoare de prietenie. Prin ajutorul unui NGO aceste cutii au ajuns la destinație. Efectul a fost unul neașteptat de emoționant, pozitiv și încurajator. Ajutorul, în ceea ce privește educația, a fost unul de neimaginat, prin rechizitele primite. Dar cel mai de preț au fost scrisorile, în care li se adresau pe nume și în care li se cereau să realizeze o corespondență. Aceasta a durat mult timp iar rezultatul a fost unul uimitor: o simplă scrisoare a restaurat demnitatea acelor copii (până atunci ei au crezut că sunt inferiori), dar și calitatea învățământului, fiind motivați să învețe mai mult.

Acesta este un exemplu banal; se pot iniția proiecte mult mai atractive, cu o viziune mai profundă, de către persoane, școli, organizații ce profesază în educație. Partea de organizare și materializare a proiectelor se poate realiza apelând la un NGO ce activează în zonă, prin aceasta evitându-se cheltuieli în plus.

În lumea civilizată se practică o tradiție, ca de exemplu, a orașelor înfrățite. Această idee se poate aplica și în domeniul educației, ca o școală din lumea civilizată să fie înfrățită cu una din lumea necivilizată. Iar de aici

viziunea se poate extinde, prin schimburi de experiențe, vizite, relații de viitor, cu accent pus pe demnitatea umană.⁵²

Concluzii

Termenii calitate și egalitate, traduși în limba engleză sunt: quality și equality. Rădăcina lor vine din latină, *qualis*, din care avem cuvântul qualis = quality = calitate și ae-qualis = equality = egalitate. Reflectând la acești termeni și la un principiu divin, se poate face următoarea afirmație: calitatea unui om este determinată de egalitatea acestuia cu ceilalți oameni. Bineînțeles, aici nu ne referim la principiul comunist al egalității.⁵³ Demnitatea unei persoane, calitatea ei, are ca și unitate de măsură disponibilitatea de a relaționa cu celălalt cu scopul de a crea în celălalt excelență.

Criza nu are doar un efect degenerativ ci este ea însăși degenerare. În acest articol am folosit structura binomului, căutând să-l aprofundez prin integrarea lui în contexte, apoi prin contextualizarea lui și în final prin acțiuni contextualizante, astfel încât ipoteza de lucru să fie una realizabilă, pertinentă și regenerantă, adresând criza și regenerând-o. După cum un fruct a provocat o criză a întregii umanități (criza divină neputând fi măsurabilă prin unități de măsură umane), tot astfel o simplă cutie de încălțăminte poate vindeca o criză, în cazul nostru, criza educației. Astfel **katallage-proslambanesthe** ne-a purtat până la origini, vizualizând contextul în care se află umanitatea; **paradigma divină** ne aduce speranță și renaștere a **paradigmei umane**; **revelația-rațiunea** (sau rațiune-revelație, în cazul unui secularism onest), realizează imanența divină, fără de care s-ar produce o separare, fără posibilitatea umanității de a transcende; **lumea întâi-lumea a treia** sunt legate între ele deontologic prin binomul **rights - duties**; **quality-equality** este un principiu de natură divină, pus totuși la dispoziția oricărei persoane.

Acea prințesă avea toate condițiile și posibilitățile la dispoziție pentru a oferi pâine mulțimii flămânde și totuși nu a făcut-o. De ce? Atunci

---

52 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Plea for Human Dignity", *Scientia Moralitas. Human Dignity - A Contemporary Perspectives*, The Scientia Moralitas Research Institute, Beltsville, MD, United States of America, 2016, 1, pp. 29-43.

53 Linde Lindkvist, *cit.*, p. 33: "...the French personalists and British conservatives were the main players behind the European Convention of Human Rights...this was a means to rehabilitate a discredited conservative worldview against the diffusion of comunism."

când ecoul crizei divine străbate criza umană pentru a fi auzit, umanitatea se îmbracă în demnitate și alege libertatea excelenței, libertatea de a se dăruir. Criza nu poate atinge culmile demnității, demnitate ce se coboară până la cea mai neînsemnată ființă pentru a o readuce pe culme.

Bibliografie

- BARTH, Karl, *Church Dogmatics*, Edinburgh, T&T Clark, 1975, Vol. I, Part one.
- BARTH, Karl, *The Epistle to the Romans*, translated from the sixth edition by Edwin C. Hoskyns, London, Oxford University Press, 1933.
- BERG, I., *Dicționar de cuvinte, expresii și citate celebre*, București, Saeculum I.O., 2019.
- BLAGA, Lucian, *Filosofia religiei*, Alba Iulia – Paris, Fronde, 1994.
- BROWN, Gordon, *The Universal Declaration of Human Rights in the 21st Century. A Living Document in a Changing World. A report by the Global Citizenship Commission*, N.Y., Global Institute for Advanced Study, 2016.
- BRUEGGEMANN, Walter /STROUP, George W., *Many voices, one God*, Kentucky, Westminster John Knox Press, 1998.
- CLAUSEWITZ, Carl von, *Despre război*, București, Editura Antet XX Press, 2000.
- CONSTANTINEANU, Corneliu, *Trăiți în pace*, Oradea, Casa Cărții, 2020.
- DRUHORA, Ovidiu Dorin, *Pledoarie pentru dialog, protestantism și ortodoxie*, Oradea, Casa Cărții, 2020.
- FREDMAN, Sandra /CAMPBELL, Meghan /TAYLOR, Helen, *Human Rights and Equality in Education*, Great Britain, Policy Press University of Bristol, 2018.
- GEARTY, Conor /DOUZINAS, Costas, *The Cambridge Companion to Human Rights Law*, UK, Cambridge University Press, 2012.
- GEISLER, Norman, *Filozofia religiei*, Oradea, Cartea Creștină, 1999.
- GURNALL, William, *Creștinul în armură completă*, vol.1, București, Editura Stephanus, 2018.
- HOPKINS, Jasper, *Nicholas of Cusa, On God as not-Other, A translation and an appraisal of De Li Non Aliud*, Minneapolis, The Arthur J. Banning Press, 1999.

- JUNG, C.G., *Omul în căutarea sufletului*, București, Editura Trei, 2021.
- LEVY, Ian Christopher /TVRTKOVIC, Rita-George /DUCLOW, Donald F., *Nicholas of Cusa and Islam, Polemic and Dialog in the Late Middle Ages*, Leiden/Boston, Brill.
- LEWISS, C.S., *Anatomia unei dureri*, Oradea, Kerigma, 2014.
- LEWISS, C.S., *Creștinism pur și simplu*, București, Humanitas, 2019.
- LINDKVIST, Linde, *Religious Freedom and the Universal Declaration of Human Rights*, UK, Cambridge University Press, 2017.
- MACKINTOSH-SMITH, Tim, *Arabi, o istorie de 3000 de ani a popoarelor, triburilor și imperiilor*, București, RAO, 2020.
- MCGREGOR, Bede /NORRIS, Thomas, *The Beauty of Christ, An Introduction to the Theology of Hans Urs von Balthasar*, Edinburgh, T&T Clark, 1994.
- MILTON, John, *Paradisul pierdut*, București, Aldo Press, 2004.
- MOLTMANN, Jurgen, *The crucified God*, Mineapolis, Fortress Press, 2015.
- MOLTMANN, Jurgen, *God for a secular society*, London, SCM Press, 1997.
- MONTEIRO, A. Reis, *Ethics of Human Rights*, Switzerland, Springer International Publishing, 2014.
- MORSINK, Johannes, *Article by Article. The Universal Declaration of Human Rights for a New Generation*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2022.
- NASR, Seyyed Hossein, *Islamic Philosophy from its Origin to the Present*, N.Y., State University of New York Press, 2006.
- NOEBEL, David A., *Înțelegerea vremurilor*, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2013.
- NOUWEN, Henri, *The only necessary thing*, New York, Crossroad Publishing, 1999.
- OAKES, Edward T. /MOSS, David, *The Cambridge Companion to Hans Urs von Balthasar*, U.K., Cambridge University Press, 2004.
- PHIO TAN, Charlene Hwee, *Confucius*, London, Bloomsbury Library of Educational Thought, 2013.
- PONTIFICAL Council for Interreligious Dialogue, *Celebrating mercy with believers of other religions*, Libreria Editrice Vaticana, 2016.

- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Plea for Human Dignity", *Scientia Morali-tas. Human Dignity - A Contemporary Perspectives*, The Scientia Morali-tas Research Institute, Beltsville, MD, United States of America, 2016, 1, pp. 29-43.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Aspecte ale secularizării și ale omului secu-larizat", *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa*, (2006), (2006), L-LI, nr.1, Cluj-Napoca, Cluj University Press, pp. 251-266.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, *Om-Demnitare-Libertate*, Cluj-Napoca, Edi-tura Risoprint, 2019.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Current Values of Education and Culture", în *Proceedings of the 24th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of Ameri-ca, pp. 87-92.
- VOLF, Miroslav, *Work in the Spirit*, New York, Oxford University Press, 1991.
- YALOM, Irvin, *Plânsul lui Nietzsche*, București, Humanitas Fiction, 2022.
- WEBER, Max, *Politics as Vocation*, New York, Oxford University Press, 1946, moulin digital editions, 2014.
- WURMBRAND, Richard, *Drumul spre culmi*, București. Misiunea Creș-tină Richard Wurmbrand, 2020.
- UNITED NATIONS, UNIVERSAL DECLARATION OF HU-MAN RIGHTS, disponibil la <https://www.un.org/en/about-us/univer-sal-declaration-of-human-rights>.